

La traducció de l'oralitat en el doblatge¹

Mavi Dolç

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Ciències de la Comunicació
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Laura Santamaria

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Resum

Aquest estudi de la traducció per al doblatge parteix de l'anàlisi detallada dels fenòmens de la traducció que es produeixen entre les dues llengües implicades —l'anglès i el català. El tret principal del llenguatge dels guions és la versemblança de l'oralitat, però els trets que la configuren són diferents en cada llengua.

Les conclusions són que hi ha diferències entre el llenguatge oral realment espontani, el dels guions escrits com a llengua original o en una traducció. De tota manera, les imatges tenen un paper molt important en la recepció del doblatge.

Paraules clau: comunicació audiovisual, doblatge, oralitat.

Abstract. *Translating Orality for Dubbing*

This paper on translation for dubbing is based on a detailed analysis of the translatory phenomena that take place between the two languages involved in the study —English and Catalan. One of the most characteristic features of television scripts is the representation of orality, and its traits differ from language to language.

The results of our analysis show that there are many differences between the oral language when it is really spontaneous, when it is written as an original text or when it is a translation. Furthermore, images play a very important role in the reception of dubbing.

Key words: audiovisual communication, dubbing, orality.

Sumari

1. Una part d'aquest estudi va ser presentada a l'EST Congress de Praga el setembre de 1996.

Justificació i objectius

El nostre estudi és una aproximació a les característiques de la llengua oral en els doblatges de les sèries de televisió.

En els diàlegs dels guions cinematogràfics es recrea la ficció d'una conversa espontània amb petites marques d'oralitat que varien segons les llengües. Però és ben sabut que en aquest gènere —com en altres— es recrea la versemblança no pas copiant de la realitat, sinó amb algunes pinzellades convencionals que permeten al públic d'identificar allò que es vol fer passar per cert. D'aquesta manera, no cal que les màquines d'una obra de ciència-ficció funcionin, com tampoc ningú no intenta d'imitar l'audàcia dels detectius d'una novel·la de lladres i serenos. Si ens situem en el pla de la llengua, reconeixem un francès per les erres guturals i un anglès per les oclusives, però si els personatges de ficció cometessin els mateixos errors que qualsevol que aprèn una segona llengua no podríem seguir el fil de l'argument.

El que pretenem analitzar és l'aparició en català dels elements que justament conformen millor les marques d'espontaneïtat en la realització oral d'un guió escrit que pretén ser espontani després del procés de traducció i doblatge. També hem volgut examinar si els elements lingüístics traduïts que apareixen en les sèries analitzades —quan hi són— són capaços de crear el mateix grau de versemblança que el de la versió original, tot i tenint en compte que el registre col·loquial és l'agulla que cus la trama.

El nostre estudi es basa en l'anàlisi d'un episodi d'una sèrie d'acció, *El tro blau*, de tres *sitcom*, *Ràdio Cincinnati*, *Boig per tu* i *La tata* i una *soap-opera*, *Gent del barri*; tots cinc traduïts directament de l'anglès al català i emesos per Televisió de Catalunya TV3. Es tracta de cinc sèries de característiques diferents quant al guió, que configuren una diversitat lingüística altament constatable dels uns respecte els altres, també en la traducció.

La llengua oral espontània

Abans de presentar l'anàlisi de les sèries televisives, delimitarem els aspectes propis de la llengua oral espontània que vam considerar més rellevants i que ens han de permetre de contrastar quins són propis del llenguatge de ficció en les telesèries i quins es mantenen en el procés de traducció i doblatge.

Grau d'expressivitat

En primer lloc, el discurs oral espontani es caracteritza per un grau d'expressivitat més elevat que aquelles intervencions orals preparades o que la llengua escrita. D'aquesta manera, vam preveure que tant en la versió original com en la doblada hi hauríem de trobar exclamacions, vocatius, onomatopeies, clics, etc.

La nostra pressuposició era que trobaríem certes diferències entre el TT i el TO degudes a les diferències d'ús d'aquestes marques de col·loquialitat entre l'anglès i el català. Així, suposàvem que les diferències entre l'ús de vocatius

en anglès i català comportarien la desaparició de l'original d'alguns vocatius i l'aparició de nous vocatius, en català, quan el diàleg així ho exigia. Com més endavant veurem, la realitat ha resultat un xic diferent.

Aquesta necessitat d'abreujar sovinteja en aquest tipus de traducció, i en concret entre l'anglès i el català per motius ben clars. D'una banda, l'anglès és una llengua amb més monosíl·labs que el català i, de l'altra, les intervencions dels personatges no es poden allargar més del que permeten les imatges.

Seguint la proposta de Blakemore (1987: 141), definim els connectors discursius per la funció que compleixen. Així, la funció dels connectors discursius és imposar restriccions semàntiques a la pertinència de la proposició expressada en virtut de les connexions inferencials que expressen.

Tenim un interès especial per saber què passava amb els connectors discursius del text original en la traducció, ja que prevèiem que, en virtut de la poca informació argumental que aporten, tenien força possibilitats de desaparèixer en el procés de doblatge si convenia retallar els enunciats originals.

Finalment, ens calia tenir en compte altres marcadors discursius que donarien dades sobre la relació entre els personatges, el context i el missatge, és a dir, relacionats amb la funció expressiva (en el sentit descrit per Bühler)².

Imprecisió informativa

Segonament, hi cabia esperar una certa imprecisió informativa, amb abundància d'implícits, d'hiperònims i d'ambigüitat lèxica.

Suposàvem, a més, que en les telesèries, com en les relacions en la vida real, aquesta imprecisió hi seria abundant perquè els personatges es «coneixen» i han tingut «experiències comunes».

Relaxació de la correcció lingüística

En tercer lloc, esperàvem una relaxació de la correcció lingüística, tant pel que fa a la fonètica com a les regles gramaticals.

Una altra de les nostres pressuposicions era que els dialectes socials de l'anglès havien de desaparèixer en la traducció al català. A diferència de l'anglès, el català és una llengua pobra en dialectes socials. Cal dir, però, que el català sí que compta amb alguns registres socials que, tot i ser utilitzats per TV3 en les sèries de producció pròpia, mai no utilitza en sèries estrangeres³.

2. Aquest autor distingeix tres funcions del llenguatge: la vocativa, la informativa i l'expressiva.
3. Per un afany normativista, i amb un excés de practicisme, Televisió de Catalunya ha menystingut el recurs a la diversitat dialectal geogràfica en els doblatges. No és així en les produccions pròpies, en què els dialectes geogràfics, com el valencià o el mallorquí, apareixen només en els personatges marginals i equiparats a d'altres minories (per exemple, a *Dones d'aigua* hi ha una valenciana i un mallorquí que apareixen en situacions subalternes com és «la cuina» juntament amb un magrebí i un italià *pizzer*).

Anàlisi dels guions

Gent del barri

Gent del barri és una sèrie amb molta tradició dins de la televisió britànica. Els diàlegs es caracteritzen per estar força relacionats amb el context polític i social de Londres. Els personatges utilitzen una àmplia gamma de registres socials i els referents culturals hi sovintegen.

Per la seva estructura dialògica, vam considerar que valia la pena estudiar els diàlegs, fent un èmfasi especial en els connectors.

El procés d'anàlisi dels connectors el vam basar en un estudi experimental fet amb un grup d'estudiants de darrer any de llicenciatura de la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Els vam donar un capítol de la sèrie *Gent del barri* per traduir i el resultat va ser la tendència a no traduir els marcadors discursius en la majoria dels casos o bé la tendència a buscar l'equivalent «oficial».

Per tal de definir això que anomenem equivalent «oficial», vegem-ne un exemple. No hi ha en català cap mot que es pugui emprar en totes les ocasions que trobem el connector anglès *well*, només *bé* comparteix amb *well* una part de les funcions d'aquest darrer. En el guió estudiat, els alumnes no van traduir *well* en el 49% dels casos, però pel que fa al 51% restant es van decidir per *bé*, l'equivalent «oficial», en el 44% de les ocasions, i es van haver de dividir l'altre 56% dotze connectors diferents.

Un altre exemple és el mot *look*, que els alumnes van traduir el 79% de les vegades que apareixia, encara que per tres mots diferents (*escolta*, *mira* i *guaita*).

Boig per tu

Pel que fa a la sèrie còmica *Boig per tu*, podem dir que es caracteritza per un ritme més àgil que no pas *Gent del barri*, encara que tots els personatges utilitzen si fa no fa el mateix dialecte. Només el protagonista masculí és el que utilitza un gran nombre de connectors discursius que desapareixen en bona part en la traducció. Cal remarcar, de tota manera, que el dialecte d'aquest personatge és el dels jueus de Nova York —el mateix de Woody Allen—, i que aquest dialecte social està molt carregat de marcadors conversacionals. No cal dir que aquesta informació es perd en la traducció. També es perden en les pel·lícules de Woody Allen, tot i que la seva productora, juntament amb la de Walt Disney, són les úniques que supervisen cadascuna de les traduccions que es fan a totes les llengües.

Ràdio Cincinnati

En *Ràdio Cincinnati* el que hi predominen són els marcadors més lligats amb la interacció conversacional i amb les fórmules expressives interjeccionals.

Hi abunden, en general, les exclamacions: *you're terrific!/ets geniall*, *Yes, ma'am/sí senyora!*, les expressions amb sentit figurat (*You've got a fat chance/Doncs, ho tens negre!*, *Beat his brains out/Trenca-li el cap!*, *You'll pay for this/Et*

sortirà car!, *Hauria volat de seguida!*, *Brace yourself/Agafa't fort!*), les frases fetes (*I'm crazy about her/Vaig de bòlid per ella*, *Whay don't you tear my hearr out/Per què no em rebentes el cor i acabem d'una vegada?*, *Sleeping like a log/Adormit com un soc*).

Només hi caldria remarcar que el to de veu, l'afectació que l'actor doblador posa en boca del personatge és un altre dels trets que marca sobretot la condició social del personatge.

A Ràdio Cincinnati, en realitat, les marques d'oralitat són ben bé escasses, excepte les lèxiques i tonals. Hi ha pràcticament absència de vocatius (*baby*, *honey/nena*) a excepció dels noms propis, que, com hem dit abans, no són gaire habituals en català.

La tata

La tata és un cas similar al de *Ràdio Cincinnati*, ja que totes dues sèries presenten unes característiques comunes. Aquesta manera de compensar la pèrdua de connotacions socials resulta força encertada en la majoria de casos, encara que de vegades hi ha una tendència a estrafer el personatge, fins al punt de desnaturalitzar-lo i, per tant, se'n dificulta la comprensió.

Hi trobem, a més a més, abundància de mots i d'expressions relacionades amb l'argot dels joves i adolescents: *guy/paio*, *pick up a guy/anar a lligar*, *that's cool/això sí que és guai*, *quedes guai*, *què passa col-lega?*, *li deia de conya*.

Hi hem detectat també algun problema de traducció, però en general, en frases fetes i exclamacions, el traductor ha sabut trobar un equivalent adequat (*venir a fer d'espelma*, *ser un tocat de l'ala*, *semblar un sonat*, *robar-li el cor a algú*, *fer una bona pensada*, *prendre-li el número*, *Verge santa! quina barra!*).

El tro blau

Volem contraposar la sèrie d'acció *El tro blau* a les anteriors, ja que hi hem trobat diferències molt notables. Aquesta sèrie es caracteritza per un diàleg molt escàs —ja que hi predomina l'acció—. Però tot i la concisió, en tant que es tracta d'una sèrie on l'acció i la violència són el leitmotiv, presenta unes característiques lingüístiques força diferents quant a oferir versemblança per mitjà de la utilització de marques d'oralitat:

- Altíssim ús d'exclamacions: *ah*, *hey wouw*, *eh*, *phew/ah*, *ei*, *ep*, *huu!*
- Clics.
- Vocatius: *hey*, *guys/ei nois*, *hi*, *buddies/hola nois*, etc. I vocatius innecessaris en català, que li resten versemblança, tal com veurem més endavant.
- Fórmules d'excusa i cortesia: *I'm sorry/ho sento*, *excuse me/disculpi*, etc.
- Ús molt majoritari de verbs de percepció que es corresponen molt al que seria un diàleg real (imperatius i performatius: *I promise you/et prometo*, *let me introduce you/els presento*, etc.).
- To d'amenaça molt persistent.

- Fórmules expressives de burla, que sovintegen, i d'insults, escassos (*bastard/cabró*).
- Abundants expressions i frases fetes: *break my heart/trencar el cor, donar un cop d'ull, res de res, tocar el dos*.
- Algunes expressions que no s'entenen en català i que són fruit d'una mala traducció: *Vaja, vaja, vaja, si no és que els gossos han estat fent carreteres...*
- Molts introductors i estereotips: *bé, així doncs, però vols fer el favor?*, que correspondrien a *well, would you make me a favour?*
- *Fillers* (mots buits): *home, vaja, escolta, va, home va*.
- Frases inacabades: normalment es donen amb clau d'humor.
- Implícits i ambigüitat lèxica.

D'altra banda, si tenim en compte que el producte final ha de ser versemblant per als oients catalans, no podem deixar de considerar necessària la introducció de determinats elements d'espontaneïtat característics del català, que també apareixen en la versió original. Es tracta dels marcadors contextuals: *això, allò, el que et deia*, etc., que són abundants en la sèrie. També hi ha molts marcadors d'interacció entre els personatges i respecte al missatge (*vull dir, allò que m'havies dit, allò que va passar*).

Conclusió de l'anàlisi

L'anàlisi d'aquests cinc capítols ens ha fet modificar el conjunt de marques que configurarien el llenguatge oral en la traducció.

Grau d'expressivitat

Pel que fa a les expressions de cortesia, com que els diàlegs analitzats pertanyen a sèries on el gruix de personatges és sempre el mateix, hi ha un grau elevat de coherència en les fórmules que els personatges utilitzen. Potser, només cal fer notar que, a diferència de l'anglès, el català té la fórmula *vostè* per al tracte formal. Tot i que la manera habitual d'indicar a algú que pot utilitzar amb nosaltres un tracte més pròxim és dir-li que ens parli de tu, a les traduccions es manté com un estereotip la fórmula anglesa *you can call me...* i el nom propi, tot i que com acabem de dir no es correspon a la forma genuïna catalana. De tota manera, els espectadors ho entenen com un marcador del registre de ficció.

D'altra banda, en cap cas el text traduït afegeix vocatius si aquests no eren en l'original, encara que de vegades s'hi podien haver inclòs sense forçar gens el diàleg. Hem notat que els noms propis es mantenen en el text traduït, quan de fet en l'ús quotidià de la llengua ningú no els utilitza en català i menys encara combinats amb expressions com *guy* o *buddie*.

Vam poder comprovar que els connectors tendeixen a traduir-se quan hi ha un equivalent funcional que té una durada semblant a l'expressió en llengua original.

També es tradueixen quan el traductor veu clarament la relació entre les dues proposicions que el connector uneix, i per tant, quan les dues proposi-

cions estan apropiades en el temps real d'emissió. En canvi, quan el referent és més llunyà es tendeix a traduir menys. Això vol dir que el traductor l'omet quan més falta fa, si considerem la dificultat de l'espectador a relacionar el canvi d'escenari amb un d'anterior.

Els connectors discursius, en tant que tenen un doble paper en el diàleg de ficció —marcar oralitat i ajudar a interpretar els enunciats—, creiem que seria més adequat buscar recursos en la llengua de traducció que actuessin a aquests dos nivells. Un element propi de la llengua catalana oral que podria compensar la pèrdua dels connectors seria l'ús de pleonasmes, que reforçarien, d'una banda, la referència al missatge per mitjà de l'anàfora i, de l'altra, col·laborarien a fer la correcta interpretació de l'enunciat.

Encara que compensem per mitjà d'altres recursos el caràcter marcadament col·loquial dels connectors, caldria intentar de no ometre'ls sistemàticament i buscar també alguns altres connectors propis de la llengua d'arribada que permetessin al discurs mantenir el mateix caràcter inferencial.

Un coneixement més exhaustiu i fixat de la llengua oral podria donar peu a la incorporació en els diàlegs en català de fórmules que la gramàtica tradicional mai no ha inclòs com a connectors, com ara: *és que*, o *dona*, *home*, *vaja*, *guaita*, etc. i que s'han malinterpretat, al nostre entendre, com a mots buits o vocatius (*fillers*).

Imprecisió informativa

Pel que fa als implícits que trobem en la parla espontània, hem constatat que en els guions originals, i per tant en la traducció, només són utilitzats en diàlegs irrellevants i marginals per al desenvolupament de la trama. Els pocs implícits que hi hem trobat bàsicament es donen en relació amb l'espectador, és a dir, quan s'estableix una complicitat entre l'espectador i un dels personatges a partir d'una escena anterior.

Això pot significar que cada guió és una unitat en ell mateix i no pas un element dins d'una cadena —la sèrie—. D'aquesta manera no es fan referències a anècdotes anteriors que s'hagin produït en altres episodis. Tampoc en el capítol que hem analitzat de *Gent del barri*, encara que és el més avinent, ja que l'acció s'allargassa durant uns quants capítols. En qualsevol cas, és el mateix diàleg el que recorda una acció anterior, de manera que els espectadors puguin iniciar-se en la sèrie en qualsevol moment, o bé reprendre-la al cap d'un temps.

Els dítics, en canvi, es mantenen en la traducció de la mateixa manera com els referencials del tipus *això que m'has dit...*

Relaxació de la correcció lingüística

Quant al relaxament de la correcció lingüística, es pot dir que no existeix, ja que tots els dobladors pronuncien els sons d'acord amb la fonètica considerada estàndard i tampoc es transgredeixen les normes gramaticals.

Ens ha sobtat, però, que per tal de compensar la pèrdua d'informació sobre els personatges a partir de les dades que el seu discurs aporta, s'hagi emprat un altre recurs de la llengua oral, la manipulació dels elements suprasegmentals com són el timbre i la intensitat de les veus. Així, alguns personatges tenen una veu barroera o afectada, i s'interpreta qui són no pel que diuen sinó pel to en què ho diuen.

Recepció del doblatge

Per tot el que hem vist es fa evident que en el món audiovisual de la televisió la imatge val molt més que mil paraules.

Els personatges són creïbles pel seu aspecte físic i pel lloc on es desenvolupa la trama. Poc importa la seva manera de parlar —que ens aportaria informació sobre la seva personalitat—. De fet, en general, els personatges són plans i actuen com a estereotips de la societat en què s'insereixen. S'allunyen força dels personatges del teatre, tot i que caldria analitzar fins a quin punt actualment hi continua havent gaire diferència amb els diàlegs de les obres teatrals.

D'altra banda, el marc audiovisual que ens han presentat aquestes imatges s'ha barrejat amb l'habitual del nostre entorn (segurament aquí hi tens més coses a dir tu que jo).

Dins la «musiqueta», en aquest cas la llengua, que acompanya aquestes imatges, cal tenir en compte que la no-espontaneïtat dels diàlegs permet de difondre un model de llengua «correcte» amb voluntat normalitzadora. El problema que comporta és l'aparició de fórmules més conservadores que s'allunyen força de la llengua parlada espontàniament. Cal remarcar que no ens referim pas a l'adopció de fórmules castellanitzants —aquesta no és la solució—, sinó senzillament a la utilització d'expressions populars relaxades (*nem, aviam, mecasom...*).

Hi ha, al darrere dels textos doblats, una clara política d'empresa quant a la traducció (vegeu *Criteris lingüístics sobre la traducció i el doblatge* (1997) Televisió de Catalunya, Edicions 62, Barcelona). Tal com queda reflectit en els textos traduïts, la traducció no ha de ser literal i cal buscar l'adequació corresponent al registre lingüístic que es vol imitar.

Estem totalment d'acord amb els autors del llibre que acabem d'esmentar que «Dins el diàleg d'una seqüència hi ha dos tipus de continguts: els que fan avançar l'acció narrativa i els ambientals, que informen de la situació. Aquests segons corresponen a estructures conversacionals estereotipades, que és el camp on el traductor ha de practicar una recreació més decidida.» (Televisió de Catalunya, p. 18). En el nostre article hem volgut analitzar aquests darrers i hem vist que tot just en català hem començat a crear uns clixés —bàsicament per mitjà de les expressions lèxiques— que ens permetran, a la llarga, d'acostar la «musiqueta» a les imatges quan seiem davant del televisor.

Bibliografia

- BLAKEMORE, D. (1987). *Semantic Constraints on Relevance*. Oxford: Basil Blackwell.
- BÜHLER, K. (1934). *Sprachtheorie*. Jena: Fischer.
- Criteris lingüístics sobre la traducció i el doblatge* (1997). Barcelona: Televisió de Catalunya, Edicions 62.